

Mahino'i 'o e Ngaahi Aleapau ki he Vāhenga Taaú

Ko ha fakahinohino vave ma'á e kau pule ngāue 'o e ngaahi ngāue'angá

Ko e hā 'a e Ngaahi Aleapau Ki he Vāhenga Taaú

'Oku fakatahataha'i mai 'e he Ngaahi Aleapau Ki he Vāhenga Taaú (Fair Pay Agreements – FPA) 'a e ngaahi 'iunioni' mo e kautaha 'a e kau pule ngāue 'o e ngāue'angá (employer) 'i he sekitoa ko iá ke nau alea ki he ngaahi makatu'unga fakangāue si'isi'i tahá ki he kau ngāue 'oku fakamalumu ki ai 'i ha ngāue'anga (industry) pe ngāue (occupation). 'Oku 'uhinga 'eni 'e fakataha 'a e kau fakafofonga 'o e tokotaha ngāue mo e kau pule ngāue 'o e ngāue'angá ke alea'i mo felotoi ki ha ngaahi makatu'unga fakangāue ki he ngāue 'oku fakahokó.

Kuo pau ke fakakau 'i ha Aleapau Ki he Vāhenga Taaú 'a e tokotaha 'oku 'i he malumu 'o e FPA; ngaahi houa angamaheni; tu'unga vāhenga si'isi'i tahá, kau ai 'a e 'ovataimi' mo e ngaahi tu'unga totongi tauteá; akó mo e fakalakalaká; ko e hā 'a e lahi 'o e taimi māiōlō (leave) 'e lava ke ma'u 'e he tokotaha ngāue; pea mo e lōloa 'o e taimi 'oku 'aonga ai 'a e FPA.

Ko e founa ngāue 'o e Aleapau Ki he Vāhenga Taaú

Kamata'i: 'Oku kamata 'a e founa ngāue ki he FPA 'i he taimi 'e tātānaki ai 'e ha 'iunioni' 'a e ngaahi fakamo'oni 'oku fiema'ú pea 'oatu 'a e fakamatala ko iá 'i ha tohi kole ki he Ministry of Business, Innovation & Employment (MBIE). Kapau 'e tali ia, 'e kamata leva 'a e fealea'aki (bargaining) 'a e ngaahi fa'ahí.

Fealea'akí: 'E fiema'u ha taimi ki he ongo tafa'akí ke na felotoi ki ha ngaahi makatu'unga fakangāue te na fakatou fiemālie ki ai.

Pāloti (toe 'iloa foki ko e fakamafai'i): Hili ha felotoi 'a e ngaahi tafa'akí 'i he fealea'akí, 'e lava leva ke pāloti ki ai 'a e kau ngāue mo e kau pule ngāue 'o e ngaahi ngāue'anga 'oku nau 'atā ki ai pe 'oku nau loto ki he ngaahi makatu'ungá pe 'ikai.

Aofangatuku 'o e Aleapau Ki he Vāhenga Taaú: Kapau 'e felotoi ha konga lahi 'o e ongo tafa'akí, 'e aofangatuku leva 'a e FPA pea fokotu'u ia ko e lao.

'Oku 'i ai 'a e ngaahi ngafa mo e fatongia kehekehe 'o e kau ngāue, kau pule ngāue 'o e ngaahi ngāue'angá 'i he founa ngāue.

Ko hai te ne fakafofonga'i 'a hai 'i he lolotonga 'o e fealea'akí

- › Tafa'aki 'a e pule ngāue 'o e ngaahi ngāue'angá 'i he fealea'akí: Ko e ngaahi kautaha 'a e kau pule ngāue 'o e ngaahi ngāue'angá 'oku 'atā ki ai, kau ai 'a e ngaahi kautaha 'a e ngaahi ngāue'angá, 'e lava ke nau fealea'aki ma'á e kau pule ngāue 'o e ngaahi ngāue'angá 'oku 'i he malumu 'o e FPA. 'Oku kau heni 'a e kau pule ngāue 'o e ngaahi ngāue'anga 'oku 'ikai ko ha kau mēmipa 'o ha kautaha 'a e kau pule ngāue 'a e ngaahi ngāue'angá pe kautaha 'a e ngaahi ngāue'angá.
- › Tafa'aki 'a e kau ngāue 'i he fealea'akí: Ko e (ngaahi) 'iunioni' 'oku 'atā ke nau fealea'aki ki ha FPA ma'á e kau ngāue kotoa 'oku nau 'i he malumu 'o ha FPA kuo 'osi fokotu'u. 'Oku kau ki heni 'a e kau ngāue 'oku 'ikai ko ha kau mēmipa 'o ha 'iunioni.
- › Kuo pau ke faka'aonga'i 'e he ngaahi tafa'aki fealea'akí honau lelei tahá ke fakafofonga'i 'a e kakai Maulí 'i he founa 'o e fealea'akí. 'Oku kau heni hono ma'u atu mo fakakaukau'i 'a e lau 'a e kau fakafofonga 'o e kau ngāue/pule ngāue 'o e ngaahi ngāue'anga Maulí pea 'oku totonu nai ke fakakau atu 'a e kau fakafofonga Maulí 'i he fealea'akí.

'Oku ma'u 'e he kau pule ngāue 'o ha ngaahi ngāue'anga 'oku nau 'i he malumalu 'o ha Aleapau Ki he Vāhenga Taaú 'a e ngaahi totonu mo e ngaahi fatongia 'i he kotoa 'o e founa ngāue ki he FPA.

KO E HĀ HO'O NGAHI TOTONU KO HA PULE NGĀUE 'O HA NGĀUE'ANGA:

KAMATA'Í: 'i he taimi 'oku tohi kole/tali atu ai ha 'iunioni

- ✓ Kapau 'oku 'i ai ha kumi fakakaukau meí he kakaí (public submission), 'e lava ke 'ai ai ha'o lau
- ✓ Oku totonu ke fakahā fakahangatonu atu kiate koe 'e he 'iunioni kapau 'oku tali 'a e tohi kole ke kamata'í ha fealea'aki ki ha FPA fo'ou pea ma'u atu ha fakamatala fekau'aki mo e FPA kuo fokotu'u ma'a ho'o kau ngāue
- ✓ 'E toe ma'u atu foki mo ha fakamatala 'i he uepisaiti 'a e ngaahi 'iunioni 'oku nau kamata'í mo hono talí 'i he uepisaiti 'a e Ministry of Business, Innovation and Employment.

FEALEA'AKÍ: ke 'i ai ha fakafongia 'o e pule ngāue 'o e ngāue'anga 'i he tēpile 'o e fealea'akí

- ✓ Ke hokohoko hono 'oatu 'e he ngaahi kautaha 'a e kau pule ngāue 'o e ngaahi ngāue'angá 'a e fakamatala fakamuimui tahá kiate koe kapau ko ha pule ngāue koe 'o e ngāue'anga 'oku fakamalumu ki aí
- ✓ Oku totonu ke ke ma'u ha faingamālie ke 'omi ai ha'o lau lotonga 'a e founa ngāue ki he fealea'akí
- ✓ 'Oku totonu ke fakakaukau'í 'a e fa'ahinga me'a kotoa pē 'oku tokonga ki ai 'a e pule ngāue 'o e ngaahi ngāue'angá.

PĀLOTÍ: hili ha felotoi 'a e ngaahi tafa'aki fealea'akí

- ✓ 'E lava ke pāloti'í 'e he kau pule ngāue 'o e ngaahi ngāue'anga 'oku 'ataá 'a e ngaahi makatu'unga 'o e FPA.

KO E HĀ HO NGAHI FATONGIA KI HE KAU NGĀUE:

KAMATA'Í: 'i he taimi 'oku tohi kole/tali atu ai ha 'iunioni

- ✓ Kapau 'e fakatokanga atu kuo tali ha tohi kole ke kamata'í ha fealea'aki ki ha FPA, 'e fiema'u ke ke fakahā atu ia ki he ngaahi 'iunioni kehe kotoa pē 'oku mēmipa ki ai 'a ho'o kau ngāue 'oku nau fakamalumu ki aí
- ✓ Oku fiema'u ke ke tuku atu fakahangatonu ha fakamatala ki he kau ngāue 'oku nau fakamalumu ki aí 'a ia 'e 'oatu 'e he 'iunioni 'okú ne kamata'í, 'a ia 'oku kau ai 'a e hinga 'o e 'iunioni 'okú ne kamata'í mo e founa ke fetu'utaki ai kiate kinautolu
- ✓ 'Oatu ha foomu fili ke 'ikai kau ki ai (opt out) ki he kau ngāue, tānaki 'a e foomú, tauhi ha lekooti
- ✓ 'Oatu 'a e ngaahi fakaikiiki ki he fetu'utaki 'o e kau ngāue 'oku 'ikai ke nau fili ke 'ikai kau ki ai meí he 'iunioni 'okú ne kamata'í.

FEALEA'AKÍ: ke fakafongia 'i 'a e kau ngāue 'i he tēpile 'o e fealea'akí

- ✓ Oku fiema'u ke ke 'oatu ha fakamatala ki he kau ngāue meí he tafa'aki fealea'aki 'a e tokotaha ngāue 'i he kotoa 'o e founa ngāue ki he fealea'akí
- ✓ Oku fiema'u ke ke faka'atā ho'o kau ngāue ke nau kau atu ki ha ngaahi fakataha houa 'e 2 x 2 'oku totongi mo fokotu'utu'u 'e he tafa'aki fealea'aki 'a e tokotaha ngāue
- ✓ Faka'atā ha fakafongia meí ha tafa'aki fealea'aki 'a e tokotaha ngāue ke lava 'o hū ki he 'api ngāue
- ✓ Kapau 'oku fiema'u 'e he kau/tokotaha ngāue ke fili ke 'ikai kau ki ai/kau ki ai 'i ha fa'ahinga taimi pē, 'oku totonu ke ke fakahā atu ia ki he 'iunioni 'okú ne kamata'í 'a e ngaahi fakaikiiki fakamuimui taha ki he fetu'utaki ma'a e tafa'aki fealea'aki 'a e tokotaha ngāue.

PĀLOTÍ: hili ha felotoi 'a e ngaahi tafa'aki fealea'akí

- ✓ E lava ke pāloti'í 'e ho'o kau ngāue 'oku 'atā ki aí 'a e ngaahi makatu'unga 'o e Aleapau Ki he Vāhenga Taaú. 'Oku kau heni 'a e kau ngāue na'a nau ala fili ke 'ikai kau ki ai meí hono ma'u 'o e fakamatala fekau'aki mo e FPA na'e fokotu'u tōmu'a atú.

'I he taimi 'oku 'i ai ai ha Aleapau Ki he Vāhenga Taaú

'I he taimi pē kuo aofangatuku ai ha Aleapau Ki he Vāhenga Taaú pea hoko ko e lao 'e faka'aonga'í ia ki he kau ngāue mo e kau pule ngāue 'o e ngaahi ngāue'anga kotoa pē 'oku fakamalumu ki aí.

Kuo pau ke fakapapau'í 'e he kau pule ngāue kotoa pē 'i he ngaahi ngāue'angá 'oku 'i he ngaahi aleapau fakangāue 'a 'enua kau ngāue kotoa pē 'oku nau fakamalumu ki aí 'a e ngaahi makatu'unga 'oku tatau pe lelei ange 'iate kinautolu 'i he FPA.

Fakamatala lahi ange:

Ki ha fakamatala lahi ange fekau'aki mo e Ngaahi Aleapau Ki he Vāhenga Taaú mo e ngaahi fakamatala fakangāue kehé kātaki 'o 'a'ahi ki he www.employment.govt.nz/fair-pay-agreements

Faka'ehi'ehi: Ko e fakamatala ko 'ení ko ha fakahinohino pē ia, 'oku 'ikai ko ha mafai fakalao, pea 'oku 'ikai totonu ke fakafetongi 'aki ia ha fale'í fakalao pe ki hono fakalea 'o e Lao ki he Ngaahi Aleapau Ki he Vāhenga Taaú 2022. 'E 'ikai tali 'e he MBIE ha fa'ahinga fatongia pe mo'ua 'i ha fehālaaki ki ha mo'oni'í me'a, 'ikai fakakau 'o ha me'a, faka'uhinga pe fakakaukau 'oku ala 'i ai, pe ko e ngaahi nunu'a 'o ha fa'ahinga tu'utu'uni na'e fakatefito 'i he fakamatala ko 'ení.